

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№4/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 120 sahifa,
15-aprel, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich
Tarix fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna
Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woocky Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich
Doctor of Historical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

MUNDARIJA

XXI asr tibbiyot atamashunosligi va unga ta'rif.....	12
Achilov Muzaffar Norquliyevich	
“4K” modeliga asoslangan ta’limda interaktiv metodlar va texnologiyalardan foydalanish usullari	15
Boltayeva Hulkar Mardonqul qizi	
Oliy ta’lim muassasalari kafedrası faoliyati samaradorligini oshirishda pedagogik risklarni boshqarish mexanizmi.....	18
Djalalov Baxromjan Begmurzayevich	
Kichik maktab yoshidagi o’quvchilarda liderlik sifatlarini shakllantirishning pedagogik aspektlari.....	24
Djumayeva Dildora Isroilovna	
Urma zarbli cholg’ular turlari va ularda ijro etish usullari	27
Egamkulov Oybek Altmishevich	
Umuminsoniy va diniy qadriyatlarni yoshlarimiz ongiga singdirishda dialektikaning roli	31
Ergasheva Guzal Maxkambayevna	
Bo’lg’usi tarbiyachilarda ijtimoiy intellektni shakllantirish zamon talabi.....	34
Ermatova Gulnoz Pirimovna	
Boshlang’ich ta’lim tarbiya fanida o’yin texnologilardan foydalanish metodikasi	37
Farsaxonova Dilafruz Rizaxonovna	
Boshlang’ich sinf o’quvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonining yo’nalishlari va usullari... 41	
Kulboyeva Dilnoza Abdug’ofurovna	
Kurash sport turiga qiziquvchi ayollarning motivatsiya va o’z-o’zini anglash darajasi.....	44
Mamaraimova Ra’no Usmanovna	
The Teaching of Oral Production in the FFL Classroom: Linguistic and Psychological Difficulties	48
Narzulloyeva Dilfuza Bahridin qizi	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini teatrlashtirilgan faoliyat asosida rivojlantirish	54
Nurmatova Iroda Toxtasinovna	
Maktabgacha ta’lim yo’nalishi talabalarida kasbiy kompetentlikni shakllantirishda pedagogik amaliyotning o’rni.....	56
Shamiyeva Manzura Fayzullayevna	
Globallashuv jarayonida o’quvchilarning aksiologik kompetensiyalarini shakllantirish.....	59
Siddikov Baxtiyor Saidkulovich	
4-sinf o’quvchilariga maqollar ma’nosini tushuntirish usullari	63
Suvonova Shohida Murodullo qizi	
Kasbiy rivojlanish soatlarining pedagogik va psixologik asoslari.....	69
Temirova Rushana Ravshan qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-hissiy ko’nikmalarni shakllantirish mazmuni	73
Teshabayeva Zamira Sobirovna, Abdulatipova Mehribon Qahramon qizi	
Boshlang’ich sinf tabiiy fan darslarida STEAM yondashuvi va xalqaro baholash dasturlari.....	76
Usmonova Zulfiya Ilxomovna	
Bo’lajak o’qituvchilarda konfliktologik kompetentlikning shaxs sifatlariga aloqadorligi	79
Muxammadiyeva Xadicha Karomatovna	
Русская документальная проза как отражение прошлого и настоящего общества	82
Дустова Ирода Шукрулло кизи	
Размышления о возникновении человеческих эмоций	86
Умарова Навбахор Шокировна, Зарипова Нигинабону Фахритдиновна	
Проблемы регулирования терминов в языкознании.....	89
Курбанова Гузаль Абдурахимовна	

Педагогические основы формирования интереса дошкольников к изучению иностранного языка в игровой среде.....	93
Курбанова Назира Низомиддиновна	
Механика fanining rivojlanish tarixi	97
Esanov Nuriddin Qurbonovich	
Эффективность использования личностно-ориентированной технологии обучения в учебном процессе.....	100
Намозова Манзура Муродовна	
О'spirinlik davridagi depressiv holatlarni psixodiagnostika va psixokorreksiya qilish usullari	104
Bannayev Maxamadin Sotvoldiyevich	
Talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish metodikasi	109
Radjabova Gulnoza Bahromovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining madaniy xilma-xillikni inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish usullari	113
Saffarova Mohidil Axmadovna	
Adabiy til va shevalar o'rtasidagi leksik tafovutlar: kelib chiqish sabablari va rivojlanish xususiyatlari	116
Qurbonova Asal O'tkirovna	

GLOBALLASHUV JARAYONIDA O'QUVCHILARNING AKSILOGIK KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH

UDK: 37:091.2:503.8

Siddikov Baxtiyor Saidkulovich

 Farg'ona davlat universiteti pedagogika kafedrası professori,
pedagogika fanlari nomzodi
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7712-6654>

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv jarayonida yoshlarda aksiologik kompetensiyalarni shakllantirish masalasi yoritilgan. Muallif globallashuv sharoitida yosh avlodni umumiy insoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashning muhimligini ta'kidlaydi. Pedagogikaning aksiologik yondashuvi orqali shaxsni gumanistik nuqtai nazardan rivojlantirish yo'llari o'rganiladi. Tadqiqotda aksiologik kompetensiyaning nazariy asoslari va pedagogik vazifalari tahlil qilinib, ta'lim tizimida uni joriy etishning usullari ko'rib chiqiladi. Muallifning fikriga ko'ra, bu yondashuv o'quvchilarda axloqiy fazilatlarini shakllantirish va ularni jamiyatning faol a'zosi sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maqolada ta'lim sifati samaradorligini oshirish uchun innovatsion texnologiyalar va mediatexnologiyalarni qo'llash zarurligi ham ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: aksiologiya, aksiologik kompetensiya, umumiy o'rta ta'lim, umumiy o'rta ta'lim tizimi, o'quvchi.

Abstract: This article addresses the issue of developing axiological competencies among young people in the context of globalization. The author emphasizes the importance of raising the younger generation based on universal human values in the context of globalization. Through the axiological approach of pedagogy, the ways of developing personality from a humanistic perspective are studied. The study analyzes the theoretical foundations and pedagogical tasks of axiological competence, and examines methods for its implementation in the education system. According to the author, this approach serves to develop moral qualities in students and develop them as active members of society. At the same time, the article also shows the need to use innovative technologies and media technologies to improve the quality of education.

Key words: axiology, axiological competence, general secondary education, general secondary education system, student.

Аннотация: В данной статье освещен вопрос формирования аксиологических компетенций у молодежи в процессе глобализации. Автор подчеркивает важность воспитания молодого поколения на основе общих человеческих ценностей в условиях глобализации. Через аксиологический подход педагогики изучаются пути развития личности с гуманистической точки зрения. В исследовании проанализированы теоретические основы и педагогические задачи аксиологической компетенции, рассмотрены методы ее внедрения в систему образования. По мнению автора, данный подход служит формированию у учащихся нравственных качеств и развитию их как активных членов общества. Вместе с тем, в статье также указано на необходимость применения инновационных технологий и медиатехнологий для повышения эффективности качества образования.

Ключевые слова: аксиология, аксиологическая компетенция, общее среднее образование, система общего среднего образования, учащийся.

KIRISH

Respublikamiz Prezidenti Sh. Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 30-yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi "Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi" mavzusidagi ma'ruzalarida: "Bugungi kunda yon-atrofimizda diniy ekstremizm, terrorizm, giyohvandlik, odam savdosi, noqonuniy migratsiya, 'ommaviy madaniyat' degan turli balo-qazolarning xavfi tobora kuchayib borayotganini hisobga oladigan bo'lsak, bu so'zlarning chuqur ma'nosi va ahamiyati yanada yaqqol ayon bo'ladi.

Bugungi dunyoning mafkuraviy manzarasiga nazar tashlansa, aksariyat ilg'or davlatlarda umuminsoniy qadriyatlar va demokratik tamoyillarga asoslangan mafkuralar amal qilmoqda. Ularda tinchlik va taraqqiyot inson hamda jamiyat kamolotiga xizmat qiladigan umuminsoniy g'oyalar ustuvordir. Shu bilan birga, inson ongida yangicha dunyoqarash va tafakkur uslubi shakllanayotgan hozirgi davrda muayyan kuchlarning mafkura

maydonida hukmronlik qilishga, o'z ta'sir doirasini kengaytirishga qaratilgan intilishi kuchayib bormoqda. Tajovuzkor millatchilik va shovinizm, neofashizm va terrorizm, irqchilik va ekstremizm mafkuralari shular jumlasidandir. Xususan, terrorchilik turli shakllarga kirib, kuchli moddiy asosga ega bo'lib, mafkuraviy xavfi ortib bormoqda. Lekin bular bugungi dunyodagi mafkuraviy jarayonlarni to'la-to'kis aks ettira olmaydi. Mafkuraviy jarayonlar o'zgarib turibdi. Bu borada XX asr so'ngida ro'y bergan globallashuv jarayonlari, ikki qutbli dunyoning barham topishi ham o'z ta'sirini o'tkazdi. Hozirgi davrda terrorizm va ekstremizmga qarshi kurash, dunyo mamlakatlari orasida unga munosabatning keskin o'zgarishi har bir kishining yot va begona g'oyalarga nisbatan ogoh bo'lishiga undaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz", "Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz" asari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrda "O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-27-son¹ Farmoni tadqiqot uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Jamiyatimizda milliy ma'naviyatimizga xos bo'lgan his-tuyg'ularni, milliy qadriyatlarni yosh avlodda shakllantirish muammolarining psixologik va pedagogik jihatlarini X. Ibragimov, Sh. Abdullaeva, V. Karimova, O. Musurmonova, S. Nosirxo'jayev, N. Ortiqov, M. Quronov, Sh. Qurbonov, Q. Qurbonboyev, E. G'oziyevlar tadqiq etishgan. Milliy istiqloq ma'naviyatini tiklash va rivojlantirish, milliy o'zlikni anglash, Vatanga sodiqlik tuyg'ularini shakllantirish, milliy til va madaniyatni taraqqiy ettirish muammolarining yechimini topish masalalari respublikamiz olimlari – M. Abdullaev, N. Jo'raev, A. Ibrohimov, N. Komilov, M. Mahmudov, Q. Nazarov, M. Sharifxo'jayev kabi olimlarning ilmiy izlanishlarida o'z ifodasini topgan bo'lsa, ta'limda zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari A. Abduqodirov, U. Sh. Begimkulov, R. Djurayev, J. G'. Yo'ldoshev, U. Nishonaliyev, O'. Q. Tolipov, M. Usmonboyevlar tomonidan o'rganilgan.

Fuqarolarda aksiologik qadriyatlar tizimini shakllantirish masalasida o'ziga xosliklarni aniqlash va pedagogik metodlardan foydalanish muammolari Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) olimlari – A. N. Virshikov, M. V. Yelizarova, A. Yu. Konarjevskiy, L. I. Malenkova, S. V. Matveeva, A. V. Merenkov, F. Y. Popov, V. I. Polyakova, M. M. Potashnik, V. P. Savenkolar tomonidan o'rganilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Yoshlarda aksiologik qadriyatlar tizimida axloqiylik sifatlarini shakllantirish va rivojlantirish omillarining psixologik jihatlari xorijiy olimlar – Hartmann Ingo, Vincent Greney, Thomas Kellaghan, John Morgan, Wilcoxon Frederik, Morgan George'lar tomonidan tadqiq qilingan. Jamiyatning ma'naviy-mental eksplikatsiyasida umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarida aksiologik sifatlarning eksplitsit rivojlanishini ta'minlaydigan didaktik jarayonlarni tizimlashtirishning pedagogik shart-sharoitlari mazmun-mohiyatini zamonaviy sharoitda tadqiq qilish alohida tadqiqot predmeti sifatida tanlanmaganini ko'rsatib o'tish mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi – g'oyaviy ta'sir o'tkazish imkoniyatlarining kengayishi oqibatida Yer yuzining barcha mintaqalarida mafkuraviy kurash umumbashariy miqyos kasb etganini ifodalovchi tushuncha. "Bugungi kunda har qaysi davlatning taraqqiyoti va ravnaqi nafaqat yaqin va uzoq qo'shnilar, balki jahon miqyosida boshqa mintaq va hududlar bilan shunday chambarchas bog'lanib borayaptiki, biron mamlakatning bu jarayondan chetda turishi ijobiy natijalarga olib kelmasligini tushunish, anglash qiyin emas. Shu ma'noda, globallashuv bu avvalo hayot sur'atlarining beqiyos darajada tezlashuvi demakdir."

Darhaqiqat, mamlakatning hozirgi rivojlanish bosqichida yoshlarda aksiologik kompetensiyalarni shakllantirish va ijtimoiy-siyosiy faollashtirish asosiy vazifalardan biridir. Globallashuv jarayonida yoshlarda aksiologik kompetensiyalarni shakllantirish jarayonini o'rganish uchun, avvalambor, aksiologik kompetensiya va uning pedagogik vazifalarini ajratib olishimiz darkor.

Aksiologik kompetensiya pedagogikada ba'zan qiymat yondashuvi deb ataladi, ya'ni u ko'rsatmalar va qadriyatlar tizimini belgilaydi. Chunki pedagogikaning ustuvor vazifasi – aqliy faoliyat va bilish jarayoni orqali ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishdir. Aksiologiya ana shu maqsadlarga erishish mexanizmlaridan biridir.

Aksiologik kompetensiyaning pedagogik vazifalari: Masalani sinchiklab o'rganilsa, pedagogikaning gumanistik tabiati aksiologiyaga asoslanganligi ayon bo'ladi. Ijtimoiy rivojlanishning maqsadiga aylangan shaxs

1 <https://www.lex.uz/uz/docs/-5749291>

eng yuqori qadriyat sifatida tanlanadi. Aksiologiya ushbu tizimning barcha bo'g'inlarini bog'laydi va shu bilan zamonaviy pedagogikaning metodologiyasi bo'lib xizmat qiladi.

Aksiologik kompetensiyaning asosiy tamoyilini quyidagicha shakllantirish mumkin: hamma narsa determinizmga asoslanadi, hayotning barcha hodisalari o'zaro bog'liqdir. Bu pozitsiyadan kelib chiqqan holda, har bir shaxs jamiyat bilan bog'lanadi va bu umumiy xususiyatlar hamda naqshlarni ko'rish muhimdir.

Ta'limning aksiologik asosi insonparvarlik bo'lishi kerak. Insonparvarlik yo'liga kirgan pedagogik tizim bu falsafa tajribasini o'zlashtirish hisobiga ta'lim sifatini oshiradi. Bundan tashqari, biz aksiologik kompetensiyaning o'ziga xos afzalliklarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin: to'plangan pedagogik tajribani, ilgari qo'llanilgan o'quv ishining usullari va metodlarini baholash usulining paydo bo'lishi; individual shaxsiy va kasbiy o'sishga yordam beradigan ko'nikmalarni egallash foydasiga ta'limning "shaxssizligi"ni rad etish; ta'lim maqsadlarining o'zgarishi: ma'lumot va ko'nikmalar ta'limning asosiy belgisi sifatida gumanistik ta'lim aksiologiyasiga mos kelmaydi. Uning insonparvarlik nuqtai nazaridan asosiy kamchiligi – inson tabiatiga moslasha olmasligidir. Inson ma'lumotni bir vaqtning o'zida ijtimoiylashuviga yordam beradigan ko'nikmalar bilan qabul qilishini tushunish muhimdir. Shuning uchun ta'lim va tarbiya jarayonlari parallel ravishda borishi kerak.

An'anaviy dasturlarda aniq ta'lim tizimi mavjud emas. Ta'limning madaniy-tarbiya funksiyasidan mahrum bo'lishi, o'z navbatida, mehnat faoliyatining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Shuning uchun insonparvarlik tarbiya ishining axloqiy va estetik tomoniga e'tibor berishga chaqiradi. Dunyo haqidagi tasavvurini mavjud voqelikka moslashtirmaslik, atrofdagi dunyoni dunyoqarashiga mos ravishda o'zgartirish qobiliyatini o'rganish; o'rnatilgan tizim insonning o'zgaruvchan kuch ekanligini va iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik hamda boshqa muammolarga ta'sir ko'rsatishga qodirligini hisobga olmaydi. Shu paytgacha o'rganish faqat muammolarga moslashishga qaratilgan edi, ular bilan kurashishga emas. Shunday qilib, ta'limni insonparvarlashtirish shaxsning, shu bilan birga, butun jamiyatning rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi barcha tormozlardan dastlabki bosqichlardayoq xalos bo'lishni taklif etadi. Shu bilan birga, bu falsafiy ko'rsatmalarning qayta o'rnatilishi hamdir.

Ta'lim sohasidagi antropotsentrizm unga shaxsda axloqiy fazilatlar va dunyoqarash munosabatlarini tarbiyalash funksiyasini qaytarish uchun zarurdir. Pedagogikadagi gumanizm aynan axloqiy va estetik sohalarida uyg'unlikka intiladi.

Aksiologiya (yunoncha axia – qiymat va logos – ta'lim) – qadriyatlarning tabiati va qadriyatlar dunyosining tuzilishi, ta'lim maqsadlari va mazmuni, o'qitish shakllari va usullari, pedagogik faoliyatni tashkil etish usullari haqidagi falsafiy ta'limot. Jarayon va maktab hayoti. Ta'lim sohasidagi muvaffaqiyatlar asosan insonshunoslik sohasidagi ilmiy bilimlarni sintez qilish bilan ta'minlanadi. Pedagogik faoliyatning aksiologik xususiyatlari uning gumanistik mazmunini aks ettiradi.

Pedagogik qadriyatlar – bu insonparvarlik maqsadlariga erishishga qaratilgan ijtimoiy va kasbiy faoliyat uchun ko'rsatma bo'lib xizmat qiladigan xususiyatlar bo'lib, ular pedagogik faoliyatni tartibga soluvchi va o'rnatilgan jamoatchilik orasida bog'lovchi bo'lib xizmat qiluvchi kognitiv-harakatli tizim sifatida namoyon bo'ladi. Aksiologik kompetensiya asosini inson hayoti, tarbiya va ta'lim, pedagogik faoliyat va umuman ta'lim qadriyatini anglash va tasdiqlash tashkil etadi. Insonga o'z imkoniyatlarini maksimal darajada ro'yobga chiqarish uchun sharoit yaratishga qodir bo'lgan adolatli jamiyat g'oyasi bilan bog'liq bo'lgan barkamol shaxs g'oyasi ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu g'oya madaniyatning qadriyat yo'nalishlarini belgilaydi va shaxsni tarixga, jamiyatga, faoliyatga yo'naltiradi.

Aksiologik kompetensiya – pedagogik qadriyatlarni o'zlashtirish pedagogik faoliyat jarayonida amalga oshiriladi. Pedagogik qadriyatlarning keng doirasi ularni tasniflash va tartibga solishni talab qiladi, bu esa ularning umumiy pedagogik bilimlar tizimidagi maqomini belgilash imkonini beradi. Globallashuv jarayonida yoshlarda aksiologik kompetensiyalarni shakllantirish quyidagi sifatlarni o'z ichiga oladi:

- shaxsning ijtimoiy va kasbiy muhitdagi rolini tasdiqlashi bilan bog'liq qadriyatlar (o'qituvchi mehnatining ijtimoiy ahamiyati, pedagogik faoliyatning obro'si, kasbning yaqin shaxsiy muhit tomonidan tan olinishi);
- muloqotga bo'lgan ehtiyojni qondiradigan va uning doirasini kengaytiradigan qadriyatlar (bolalar, hamkasblar, murojaat qiluvchi shaxslar bilan muloqot qilish, bolalarga nisbatan muhabbat va mehrni his qilish, ma'naviy qadriyatlarni almashish);
- ijodiy individuallikni o'z-o'zini rivojlantirishga qaratilgan qadriyatlar (kasbiy va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish, jahon madaniyati bilan tanishish, sevimli mavzu bilan shug'ullanish, o'zini doimiy takomillashtirish);
- o'z-o'zini amalga oshirishga imkon beradigan qadriyatlar (o'qituvchilik ishining ijodiy va o'zgaruvchanligi, kasbning romantikligi va maftunkorligi, ijtimoiy nochor bolalarga yordam berish imkoniyati);
- pragmatik ehtiyojlarni qondirishga imkon beradigan qadriyatlar (kafolatlangan davlat xizmatini olish, ish haqi va ta'til vaqti, martaba o'sishi).

Aksiologik kompetensiya – qadriyatlar-vositalar quyidagi guruhlarga bo'linadi: qadriyatlar-munosabatlar, qadriyatlar-sifatlar va qadriyatlar-bilimlar.

Qadriyat-munosabatlar o'qituvchiga pedagogik jarayon va uning subyektlari bilan o'zaro munosabatni maqsadga muvofiq va adekvat tarzda qurishni ta'minlaydi.

Ta'lim sohasidagi muvaffaqiyatlar asosan insonshunoslik sohasidagi ilmiy bilimlarni sintez qilish bilan ta'minlanadi. Pedagogika bilan bog'liq fanlar o'z chegaralarini kengaytirish zarurligini anglab, pedagogika bilan muloqot o'rnatishga intilishlarini yuqorida aytgan edik. Biroq dialog rejimi, turli fanlar va yondashuvlarning o'zaro ta'siri deklaratsiya bo'lib qolmasligi uchun aksiologik (qiymat) tamoyillarni amaliyotga joriy etish kerak. Bu tamoyillar turli fanlar va tendensiyalarning muloqotga kirishishi va birgalikda ishlashi, optimal yechimlarni izlash imkonini beradi. Birlamchi vazifalardan biri fanlarni gumanistik asosda birlashtirishdir. Aynan insonparvarlik yo'nalishi insoniyat kelajagi uchun mustahkam poydevor yaratadi. Bu borada ta'lim madaniyatning tarkibiy qismi sifatida alohida ahamiyatga ega, chunki u shaxsning gumanistik mohiyatini rivojlantirishning asosiy vositasi hisoblanadi.

Aksiologik kompetensiya tamoyillarga quyidagilar kiradi:

- Yagona gumanistik qadriyatlar tizimi doirasida barcha falsafiy qarashlarning tengligi (ularning madaniy va etnik xususiyatlarining xilma-xilligini saqlab qolgan holda);
- An'analar va ijodkorlikning tengligi, o'tmish ta'limotlarini o'rganish va ulardan foydalanish zarurligini hamda hozirgi va kelajakda kashfiyotlar qilish imkoniyatini tan olish;
- Odamlarning tengligi, qadriyatlar asoslari haqidagi bahslar o'rniga pragmatizm; bir-biriga befarqlik yoki rad etish o'rniga dialog.

XULOSA

Yuqorida bayon etilgan fikrlardan xulosa qiladigan bo'lsak, globallashtirish jarayonida yoshlarda aksiologik kompetensiyalarni shakllantirish, ta'limning sifat va samaradorligini oshirish, o'quv-metodik ta'minotini takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga innovatsion texnologiyalarni keng joriy etishda mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish, ularning ilmiy-amaliy yechimlarini izlash, o'qituvchilarning mahoratini uzluksiz oshirish mexanizmlarini ishga tushirish, o'quv-tarbiya jarayoniga innovatsion pedagogik va mediatexnologiyalarni keng tatbiq etish orqali yuqori sifat va samaradorlikka erishish nazarda tutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-27-son Farmoni. <https://www.lex.uz/uz/docs/-5749291>
2. G.M. Qajaspurova. Pedagogik lug'at. Moskva, 2000-yil.
3. N. Sayidaxmedov. Yangi pedagogik texnologiya. Toshkent, 2003-yil.
4. Ishmuxamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. (Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari o'qituvchilari uchun uslubiy tavsiya). Toshkent, 2003-yil.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.